

CREATIVITATEA ÎN SPAȚIUL UNOR SERVICII EDUCAȚIONALE

MARIA MOLDOVEANU

On the basis of the researches referring to creativity as a dimension of the quality of life, this study pleads for the decisive role of the school, of the educational system generally speaking in the development of the creative features.

Ca trăsătură specifică indivizilor umani, creativitatea exprimă capacitatea lor de a produce noul, de a crea valori, de a releva dimensiuni necunoscute ale unor fenomene, de a elabora soluții inedite de rezolvare a problemelor. Între capacitatea de a crea și activitatea de creație intervin o multitudine de factori favorizanți sau inhibitori, individuali și sociali; de aceea, creativitatea reprezintă și măsura trecerii posibilităților de creație în acte de creație propriu-zise.

Apreciem creativitatea, în primul rând, prin elementul de *noutate* datorat celui care creează. Fără a presupune întotdeauna relevarea unui nou element structural, noutatea implică însă un *principiu de complexitate suplimentar*, principiu care poate schimba valoarea și raportul dintre celelalte structuri.

Această idee, susținută cu întemeiere de sociologul francez Pierre Francastel, în al său *Program pentru o sociologie a artelor*¹, devine un principiu extrem de productiv în cercetarea creativității umane.

Dacă admitem aserțiunea că atitudinea creatoare se manifestă în orice act de adaptare la noi situații (Vasile Pavelcu), atunci trebuie să arătăm că însuși procesul tranziției în care sîntem implicați impune densificarea și generalizarea conduitelor inovative la nivelul întregii societăți. Cu atât mai urgent și mai accentuat în spațiul serviciilor educaționale, unde se modelează mentalitățile și comportamentele creative.

Nimeni nu este creator în general. Un individ poate fi creator într-un domeniu și/sau în domenii înrudite, care presupun aptitudini și capacități similare, și non-creativ în alte domenii. Acest adevăr a revenit sistematic în opinia celor 100 de indivizi înalt creativi, solicitați, prin interviul sociologic, să evalueze dimensiunile și perspectiva creativității, în spațiul serviciilor de învățămînt și cultură².

¹ Pierre Francastel, *Program pentru o sociologie a artei. Sociologia franceză*, București, Editura politică, 1971, p. 583—587.

² În cadrul cercetării *Creativitatea — dimensiune a calității vieții*, I.C.C.V., 1992, pe lângă Ancheta Delphi și ancheta sociologică pe bază de chestionar, am realizat și 100 de interviuri cu indivizi înalt creativi din servicii de învățămînt și cultură.

S-a arătat, de exemplu, că, pe lângă unele aptitudini caracteristice, în general, spiritului inovativ, activitatea educativă presupune și o serie de însușiri particulare și capacități care devin și criterii de evaluare a dimensiunii ei creative: capacitatea de comunicare, altruismul, responsabilitatea, obiectivitatea, lipsa de prejudecăți, moralitatea ș.a.

Considerând că profesia de educator³, în esența ei, presupune activitate creativă, subiecții au apreciat că în spațiul serviciilor de învățământ se realizează cu precădere două tipuri de creativitate: 1/*inovația*, menită să perfecționeze structurile educaționale și capacitatea modelatoare a școlii; 2/*creativitatea epistemică*, materializată în *operă* de cultură didactică și de specialitate (manuale, metodici, studii științifice, lucrări literare, de artă etc.)

Deși nu ne-am propus cercetarea mentalității educatorilor cu privire la fenomenul creativității, în întreaga lui complexitate, ni se pare util să relevăm unele elemente semnificative identificate în reprezentările despre cultură ale subiecților. Menționăm că aici prin reprezentare înțelegem reproducerea mentală, stilizată a unui fenomen real.

De exemplu, atunci când au definit noțiunea de cultură, subiecții s-au referit la problematica demersului creator: "cultura înseamnă creație și desăvârșire morală", "cultura stimulează soluțiile originale, creatoare", "cultura este sinteza creativității generațiilor". Creația în general, creația științifică cu precădere, este considerată activitate *culturală* și *cultivantă*, în același timp, deși subiecții disociază termenii respectivi, în funcție de finalitatea acțiunii umane.

După unii, prin creație, creatorul însuși este mai puțin favorizat decât potențialii beneficiari ai creației sale, ceea ce denotă predominarea viziunii consumatoriste asupra culturii, deși, atunci când se referă la elementele care aduc mai mare satisfacție indivizilor creativi, ei situează însuși procesul de creație înaintea recunoașterii publice a rezultatelor și aprecierii de către familie, prieteni, colegi și cu mult înaintea recompenselor materiale.

În concepția subiecților, activitatea educativă realizată în școală nu poate fi autentică și eficientă, în absența efortului permanent de creație. În acest sens, ei au identificat tipurile de activități în care educatorii investesc mai multă creativitate: 1. activitatea metodologică de grup; 2. procesul didactic însuși — prin valorificarea valențelor comunicative în predarea noilor cunoștințe; 3. activitățile științifice și culturale — extradidactice — destinate elevilor, cu participarea lor; 4. activitățile culturale destinate adulților, realizate de către educatorii care apreciază că implicarea în programe de educație permanentă favorizează implicit propria desăvârșire; 5. creații ale educatorilor în diverse domenii ale științei, didacticii, artei, literaturii etc. Peste 50% dintre intervievați și-au manifestat interesul de a crea în domeniul științelor educației, dar și în alte domenii ale spiritualității umane. Unii vor reuși, alții nu. Dar, pentru ceea ce înseamnă mediu educativ, însăși aspirația de a conferi, prin creație, un sens vieții, profesiei are un rol stimulator și exemplar.

Realitatea social-culturală, ca fundal al relațiilor educative ce se structurează în mediul școlar, prezintă, cu fiecare nouă generație de indivizi, fenomene complexe, uneori inedite, iar pentru a le descifra și a le converti în factori activi de influențare educativă, educatorii se angajează cu întreaga lor capacitate, depășind prin creație ceea ce unii consideră a fi *tragedia dell incompiuto* — drama nedesăvârșirii ființei umane — în planul creației de orice gen.

³ Utilizăm noțiunea de „educator” ca termen generic pentru toate categoriile de specialiști din unitățile de învățământ.

Activitatea de creație susținută are o influență complexă, ireversibilă asupra indivizilor creatori, asupra destinului lor profesional, asupra sensului vieții lor.

Prin creație, competența profesională se consolidează, crește eficiența actului educativ, indivizii devin conștienți de anumite limite dar siguri pe propria lor capacitate, șansa de a colabora cu alți specialiști devine mai productivă, prestigiul profesional dobândit aduce mulțumire de sine și satisfacții care le asigură indivizilor creativi un nivel ridicat al calității vieții.

Asemenea considerații au exprimat și creatorii din serviciile culturale — biblioteci și muzee—instituții fundamentale ale sistemului de educație permanentă.

Activitățile ce se desfășoară în spațiul unităților muzeale și bibliotecare presupun inițiative inovatoare, cel puțin din următoarele rațiuni:

1. Patrimoniul valorilor culturale, de care dispun în prezent bibliotecile și muzeele din România, se cere valorificat cu maximă responsabilitate științifică. Un asemenea demers solicită competențe și aptitudini ce definesc, de regulă, creativitatea umană: receptivitate, spirit sintetic, imaginație inovativă, tenacitate, capacitate de a problematiza și de a rezolva problemele dificile, cultură înaltă, spirit nonconformist, pasiune ș. a.

Subiecții care s-au referit la realizările lor succesuale au menționat numeroase studii, sinteze, tratate, comunicări, conferințe etc., prin care s-a reușit valorizarea corectă și creativă a patrimoniului muzeistic, a colecțiilor de carte rară și de manuscrise, reevaluări care solicită nu numai discernământ axiologic, viziune sintetică și coerentă asupra dimensiunii educaționale a programelor culturale, ci și adresabilitate eficientă, capacitate comunicațională și de dialog profesional. Nu întâmplător, creatorii din muzee și biblioteci susțin că specializarea accentuată este de preferat diletantismului întreținut de o așa numită pregătire pluridisciplinară, că este favorabilă activităților inovative și cercetării istorice, arheologice, lingvistice, literare, specifice spațiului lor de activitate.

2. A doua rațiune care solicită desfășurarea de activități creative în muzee și biblioteci ține de fenomenul adresabilității. Publicul cititor și muzeal este eterogen. Așteptările în plan informațional și axiologic diferă de la un grup socio-profesional la altul. Efectele demersului educativ depind, în aceeași măsură, de receptivitatea publicului destinatar, ca și de profesionalismul și creativitatea specialiștilor. În acest sens, se impune cunoașterea orizontului de așteptări ale beneficiarilor. Dar, a identifica interesele lor științifice, culturale, artistice înseamnă a proiecta dialogul valorizant cu operele din patrimoniu într-un spațiu de comunicare care să le incite atitudinea interpretativă, ca primă expresie a creativității umane.

Din această perspectivă, profesiile de muzeograf și bibliotecar sînt asociate profesiilor cu impactul social cel mai accentuat; creativitatea se manifestă ca însușire ineluctabilă a rolului social asumat în spațiul serviciilor investigate; indivizii non-creativi sînt tot mai rar acceptați și, în mod natural, marginalizați; șansa de realizare este a celor competitivi. În concepția creatorilor investigați, tot ce se întâmplă mai important în muzee și biblioteci depinde numai de implicarea specialiștilor inovativi; singurul lucru din exterior este susținerea financiară, nestimulativă, din ce în ce mai precară. Puterea este indiferentă, birocrăția inhibitivă. În acest sens, unul dintre muzeografi opina: „Ignorarea creativității pare să fie boala invizibilă de care suferă astăzi societatea noastră”.